

Magyarságtudomány az amerikai egyetemeken

E cikk írója Sinor Denes, az egyesült államokbeli Indiana Egyetem tanszék-csoportvezető tanára, a szegedi egyetem disz-doktora, az anyanyelvi konferencia védnökségének tagja.

A Magyarok Világzovetsége által összehívott és különösen megszervezett II. anyanyelvi konferencia, amely nemrég fejezte be Szombathelyen munkásságát, a közönség szélesebb köreiben is érdeklődést keltett a magyar nyelv és kultúra külföldi tanításának problémái iránt. Az anyanyelvi konferencia persze elsősorban a külföldi szórványmag-yarság nyelvének, nemzeti öntudatának és az óhazával való kapcsolatainak problé-maival foglalkozott. Egy or-szág egyetemi oktatása nem szolgálhatja kizárólagosan egy népcsoport érdekeit és így a magyarságtudomány tanítása Amerikában csak úgy képzel-hető el, hogy mind a magyar, mind a nem magyar szármá-zású diákok számára, megfe-lelő legyen. Nézzük most már meg igen röviden, hogy ez a tantárgy hogyan illeszkedik az amerikai felsőoktatás rendsze-rébe.

Az Egyesült Államokban nincs a szövetségi kormány által felállított vagy tőle ellen-őrzött egyetem. A több mint kétezer felsőoktatási intéz-mény nagy többsége magán-vállalkozás, bár szép számmal akadnak állami egyetemek is. Ezeket az egyes tagállamok tartják fenn. Még ezek az álla-mi egyetemek is meglepően függetlenek. Művelődésügyi minisztériumok hiányában egy, részben maguk választott, részben az állam kormányzója által kinevezett direktórium vezetése alatt állnak. A jobb egyetemeken ez nemigen szől-béle a tanterv és oktatás kér-déseibe, hanem elsősorban a pénzügyekre és az egyetemen és az adófizető polgárság kö-zötti kapcsolatokra fordítja fi-gyelmét. Az egyetem közvetlen adminisztrációja többnyire az egyetemi tanárok közül kine-vezett — nem választott! — rektorok, dékánok, tancsoport-vezetők vállán nyugszik.

Akár állami, akár magánke-zekben van az egyetem, a jövedelmének fő forrása a tandíjak. Állami egyetemek esetében persze az állam is telemes összegekkel járul az egyetem fenntartásához, de ennek fejében persze megki-vánja, hogy a tandíjak meg-szabásában is legyen szava. Majdnem minden egyetem igen nagy mértékben függ kül-ső pénzforrásoktól, alapítvá-nyoktól, magánadományoktól. Ezeknek biztosítása nemcsak az említett direktóriumok, de igen gyakran a tanszékveze-tők, sőt egyes egyetemi taná-rok legfőbb gondja. Nincs a világnak olyan egyeteme, ame-lyen minden lehető tantár-gyat, minden nyelvet tanítaná-nak. Az amerikai egyetemi élet iratlan szabálya az, hogy csak olyan tantárgyakat lehet tanítani, amelyek iránt a diák-ság érdeklődése biztosított és amelyek így tulajdonképpen pénzügyi szempontból, a tan-díjak útján önellátóak. Nyil-vánvaló, hogy a magyarság-tudomány soha, de még talán a sinológia vagy a szlavisztika sem mindig felelnek meg en-nek a követelménynek. 1958

Lásd: Várdy Béla

óta a szövetségi kormány igen nagy összegeket fordított a nem nyugat-európai civilizáció és nyelvek tanulmányozására és oktatására. A segítség mechanizmusa abban áll, hogy az ilyen kérdéseket foglalkozó egyetemek a szövetségi kormánytól, szerződéses alapon anyagi segítséget kapnak a célból, hogy ezeket az „egzotikus” tantárgyakat taníttassák. Az oroszsal, kínával, japánnal és vagy más ötven nyelvvel együtt a magyar is ebbe a kategóriába tartozik és szövetségi szubvencióval három egyetemen tanítják, illetve tanították. Jelen pillanatban kétséges, hogy ez a szövetségi segítség folytatódni fog-e, mert a kongresszus által e célra megszavazott pénzt Nixon elnök zárta. A zár feloldásáért kemény küzdelem folyik és a kilitások kedvezőek. De még ha a szubvenció meg is újul, az még nem szükségképpen biztosítja a magyar nyelv és kultúra oktatásának további lehetőségét. A magyarságtudomány csak a bloomingtoni Indiana Egyetem tantervébe van úgy beépítve, hogy még szövetségi segítség nélkül is képes lenne munkásságát folytatni. Nyilvánvaló, hogy a dolgok illetén állása sem az Egyesült Államok, sem Magyarország szempontjából nem kielégítő, hiszen akármi-lyen mobil is az amerikai diákság, amely szívesen költözik el pár ezer kilométernyire a szülői háztól, soraiból csak aránylag kevesen érdeklődnek eleve annyira a magyar iránt, hogy — csak e célból — Indiába jöjjenek. Szerencsére több magyar származású tanár, önfeláldozó módon, szinte saját szakállára és fizetés nélkül több amerikai egyetemen bevezette a magyar nyelv és irodalom tanítását. Ilyen esetekben a diák ugyan nem kaphat diplomát, még kevésbé doktorátust, magyarból, de kedve a továbbtanulásra mégis kerekedhetik.

Mihez foghat a már tanulmányait bevégzett diák mondjuk magyarságtudományi doktorátusával? Magyarországon igyekeznek az ország szükségleteit egyes tanzakokban előrevetíteni és az egyetemi felvételeket a szükségletek szerint korlátozni. Amerikában, központi irányítás hiányában, a kereslet-kínálat törvénye tartja többé-kevésbé egyensúlyban a diákok érdeklődését, amely igen nagy mértékben függvénye a politikai és egyéb divatoknak, és gyakran nem lényeges, egzisztenciális megfontolásokon alapul. Pár évvel ezelőtt a diákok elég szép számmal iratkoztak be úgynevezett „afroamerikai” programokba, amelyek természetesen semmire sem képesítettek. A diákok érdeklődése nem a saját jövőjükről való gondoskodás, hanem a néger-probléma akut-tá válásának eredménye volt. A magyarságtudomány iránti érdeklődés — kisebb méretekben — de szintén függvénye Magyarországnak ismeretének, a magyar kultúra népszerűségének. Az érdeklődés nagysága egy ország iránt nem annak politikai fontosságától függ. Egy sikeres film vagy regény, sokszor — mint már mondtam — egy kérészetű divatjelenség, erős hatással lehet az érdeklődésre. Valószínűtlennek látszik, hogy a közelebbi években Magyarország ilyen módon vonja magára az amerikai egyetemi ifjúság figyelmét. Így hát a magyar kultúrának az egyetemeken történő terjesztése más tényezőktől fog függeni. A „lassan járj, tovább érsz” elvét kellene követni és szorgalmas, aprólékos munkával építeni azokat az alapokat, amelyekre a magyarságtudomány egyetemi oktatása, népszerűsége nyugodhat.

Véleményem szerint a döntő faktor az illetékes egyetemi tanárok érdeklődésének, rokon-szenvének biztosítása lenne. Még abban az esetben is, amikor az illető egyetemi tanár nem a magyarságtudomány specialistája, amennyiben előadásaiiban — legyen az kelet-európai történet, európai civilizáció stb. stb. — hajlandó helyet adni a magyarság szerepének, fontos eredményeket ér-

het el. Egyetlen jó sikerű, alapos előadás, például egy közép-európai egyetemi kollégium keretében, felkeltheti a hallgatók érdeklődését Magyarországról. Egyetemi színvonalon a magyarság kultúrájának ismertetését nem a diákokkal, hanem a tanárokkal kellene megkezdeni. Az e munkához szükséges előfeltételek közül eddig szinte egy sem valósult meg. A magyarság iránt érdeklődő egyetemi tanár rendelkezésére a legtöbb tudományágban nem állnak megfelelő, magas színvonalú kézikönyvek, amelyek segítségével különlegesebb erőfeszítés nélkül magyar adatokkal, magyar szempontokkal tudná megtűzdelni egyetemi előadásait. Fontos lenne, hogy az ilyen könyvek aránylag olcsók legyenek, sőt az amerikai szakosoknak megfelelően, tankönyvként történő elfogadásuk esetén (minimum tíz példány) az ajánló tanár tiszteletpéldányt kapjon saját használatára. Nem luxuskidadásokra, gyakorlati célú, egyetemi tankönyvekre, kézikönyvekre van szükség. Ugyancsak az egyetemi tanárok fokozottabb érdeklődésének felkeltése, de egyéb célokból is, igen fontos lenne egy, kizárólag a magyarságtudománynak szentelt, idegen nyelvű, tudományos folyóirat megindítása. A kitűnő és irodalmi körökben kedvelt, de lényegében a művelt nagyközönség számára készült, *New Hungarian Quarterly* tudományos megfelelőjeként képelem el ezt a folyóiratot.

Éltre hívása kettős célt szolgálna. Az olvasóknak a magyar jelen és múlt kérdéseiről adna felvilágosítást és így, egyetemi, tudományos szinten szolgálna a magyar ügyet. De pusztán létével is már serkentően hatna a magyarságtudományi kutatásokra. Magyar témákkal foglalkozó történezesek, irodalomtörténészek, szociológusok stb. számára jelenleg nincs olyan amerikai vagy általában angol nyelvű folyóirat, amelyben cikkeiket könnyen elhelyezhetnék. Legtöbbször szlavisztikai folyóiratoktól kell helyet kérniük, és

ez mind a szerkesztőknek, mind a cikkek íróinak bizony elég kellemetlen.

Véleményem szerint a magyarságtudomány fejlődése az amerikai egyetemeken csak túlrelnes, hosszú távú munka eredménye lehet. A tudomány-szaknak a hátsó kisajton kell bekerülni az egyetemi tananyagába, ez a legrealisabb út. Ha már benn ülünk egy házban, kevesen kérdezik, hogyan is jutottunk be. Magyar anyagot kell az oktatók kezébe adni, lehetővé kell tenni, hogy a Magyarország múltja és jelene iránt érdeklődők választ kaphassanak kérdéseikre. A magyarságtudomány fejlődése az amerikai egyetemeken a magyarság nagyobb általános elismerésére kell vezessen és ez megint a magyar származású amerikaiakban az etnikum tudatának felébresztését vagy megtartását fogja eredményezni. Igen fontos lenne, hogy a magyarságtudomány iránt érdeklődő fiataloknak, öregeknek lehetővé tegyük, hogy hosszabb-rövidebb ideig itt folytassák tanulmányaikat. Ebben a vonatkozásban lehetetlen lenne említés nélkül hagyni a Kultúrkapcsolatok Intézetének hosszú évekre visszamenő, halk szavú, de hatásos segítségét, amely számos ilyen tanulmányt tett eddig is lehetővé.

Az utat, amelyet követni kell, mind az Amerikában dolgozó magyarságtudósok, mind itteni kollégáik és az illetékes szervek egyaránt látják. Eltérések talán csak ott vannak: milyen járművel is haladjunk ezen az úton. Én nem vagyok nagy híve a bulldózeren való utazásnak, de a taligát sem kedvelem. A nagy autóbusz is nehezen kezelhető az egyetemi élet szűk utcáiban. De egyéni, igénytelennek látszó személygépkocsik, jó vezetők kezében talán csak tovább visznek a cél felé. Ez a cél talán nem „szent”, mint szokták volt mondani, de mégis megéri, hogy itt is, ott is dolgozzunk érte.

Sinor Dénes